

Chefsjustitieombudsmannen
Elisabet Fura

Datum
2013-03-19

Dnr
1803-2012

Sid
1 (6)

Kritik mot Kriminalvården, häktet Göteborg, för att ha nekat en intagen en timmes daglig utevistelse

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 21 mars 2012, anförde AA i huvudsak följande. Häktet Göteborg följer inte Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd. När han anlände till häktet den 16 mars 2012 kl. 10.00 förvägrades han den utevistelse om en timme som han har rätt till. Redan vid ankomsten påtalade han att han ville ha promenad, men personalen ”flinade” åt honom och svarade att det var upp till dem att avgöra huruvida han överhuvudtaget skulle ha rätt till promenad. Först efter flera timmars tjat fick han möjlighet till utevistelse i 15 minuter. Vid ankomsten till häktet saknades det vidare ett stort antal saker i hans bostadsrum. Det saknades t.ex. termos och bäddartiklar, vilket fick till följd att han tvingades ligga direkt på en smutsig plastmadrass. Bostadsrummets utrustning kompletterades först under kvällen. Bostadsrummet var inte heller städlat och han gavs, trots att han bad om det, inte möjlighet att städa rummet. Han var därför tvungen att skura golvet med sin egen tröja, som han sköljde i toaletten. Dagen för ankomsten bad han även om att få sina privata kläder till bostadsrummet. Han nekades detta och han fick inte heller närvara när häktespersonalen gick igenom hans personliga tillhörigheter. De intagna ska ges möjlighet att sköta sin personliga hygien under häktes- eller anstaltsvistelse. Trots detta fick han inte tillgång till deodorant när han anlände till häktet. Vidare har personalen negligerat honom och han har exempelvis inte tilldelats någon kontaktman och det har inte heller genomförts en planering för hans vistelse i häktet. Häktespersonalen motverkar vidare möjligheten för de häktade, som inte har restriktioner, att genomföra gemensamma promenader. På avdelningen saknas vidare möjlighet att låna spelkonsoler. Häktespersonalen har även, med hänvisning till att man hade mycket att göra, vägrat hjälpa honom med att leta fram telefonnumret till polisen. Överhuvudtaget svarar häktespersonalen undvikande på hans frågor och vägrar dessutom uppge vad de heter. De har inte velat ge någon förklaring till varför han placerats i säkerhetshäktet.

Utredning

Anmälan remitterades till Kriminalvården för yttrande. I sitt remissvar anförde Kriminalvården, region Väst, genom regionchefen BB, följande.

Anmälan m.m.

[...]

Häktet Göteborg erbjuder de häktade en timmes promenad varje dag. Det kan dock förekomma att klienter som kommer till häktet från en rättegång eller förhör inte kan erbjudas en timmes promenad under den ordinarie tiden för promenad. I sådana fall erbjuds klienterna att gå på promenad på eftermiddagen. Beroende på hur många klienter det handlar om är det inte säkert att alla kan garanteras en hel timmes promenad. Den vårdare som AA påstår har flinat åt honom har sagt att han inte minns den aktuella situationen, men tillagt att han inte uppträder så för klienterna.

När en klient har lämnat häktet städas bostadsrummet av en avdelningsstädare. Därefter utrustar personalen bostadsrummet med sängartiklar, termos m.m. I samband med att personalen utrustar bostadsrummet sker en kontroll av att rummet är städat. Det förekommer att en ny klient ankommer till häktet i nära anslutning till att den föregående klienten lämnat häktet. I ett sådant fall är det inte säkert att bostadsrummet är färdigutrustat. Dock utrustas rummet så snart personalen har möjlighet till det. Orsaken till att AA:s bostadsrum inte var färdigutrustat när han kom till häktet är svårt att i efterhand utreda. En möjlighet är att det vid tidpunkten då AA anlände pågick flera andra aktiviteter på häktet, t.ex. släpp till promenaden och utdelning av mat.

Vid ankomst till häktet byter alla klienter om i samband med att de avvisiteras och skrivs in i häktet. Eftersom alla privata kläder ska visiteras får ingen klient initialt ta med sig dessa in i bostadsrummet. Visitation av kläderna sker i regel efter det att klienten har lämnat inskrivningsavdelningen. När kläderna visiterats läggs de i klientens skåp och skrivs in i förrådsrutinen i det klientadministrativa systemet KLAS häkte. Om klienten senare önskar inneha sina privata kläder får han eller hon ansöka om det.

AA har fått en deodorant av personalen.

AA häktades den 19 december 2011. Under häktningstiden har AA vid flera tillfällen varit placerad under särskild tillsyn på grund av psykosliknande symptom. Vidare har AA vid flera tillfällen placerats på rättspsykiatrisk klinik på grund av psykisk ohälsa. Under vistelsen i häktet Göteborg har AA varit placerad på en avdelning för stöd och bevakning och på säkerhetsavdelningen. Under häktestiden har AA rapporterats för att ha avvikit från rättspsykiatrisk avdelning, för att ha agerat hotfullt och aggressivt samt för att ha innehaft otillåtna föremål såsom vapenliknande föremål. Sedan april har AA haft regelbundna besök av sin mor som han också har beviljats telefontillstånd till. Häktet Göteborg erbjuder även samtal med kontaktperson, uppsökare, arbetsförmedlare och representanter för nämnden för andlig vård (NAV).

Under de perioder då AA mådde psykiskt dåligt, uppträdde aggressivt, hotfullt och genomförde en rymning från RPAV bedömde häktet att AA av säkerhetsskäl skulle avskiljas från andra intagna. Vid dessa tillfällen har häktet Göteborg upprättat beslut om placering i avskildhet.

Vidare har AA varit placerad på häktets säkerhetsavdelning där urvalet av medintagna för gemensamhet varit begränsat.

Det finns en plan upprättad för AA:s häktesvistelse. Det finns också en namngiven kontaktperson utsedd för AA I planen för häktesvistelsen står att ankomstsamtal genomfördes den 23 december 2011. Under AA:s första tid i häktet Göteborg flyttades han mellan säkerhets- samt stöd och bevakningsavdelningen och RPAV. Det är därför möjligt att kontaktpersonerna på de olika avdelningarna inte varit i tjänst.

Spelkonsoler finns att låna på de flesta avdelningar inom häktet Göteborg.

Efter kl. 17.00 har häktet en lägre personalbemanning än kl. 08.00 – 17.00. Även efter kl. 17.00 återstår en del arbetsuppgifter innan kl. 18.00 då dagpersonalen avlöses av nattpersonalen. Personalen försöker så långt det är möjligt att tillgodose klienternas önskemål även efter kl. 17.00, men har inte samma möjlighet till det som kl. 08.00 – 17.00. Av en daganteckning i det klientadministrativa systemet KLAS Häkte daterad den 7 januari 2012 framgår att AA efter att ha efterfrågat kontakt med polisen haft ett 40 minuter långt samtal med två polismän från länskriminalpolisen. Samtalet påbörjades kl. 18.30. Av en daganteckning daterad den 18 mars samma år framgår att AA under hela helgen oavbrutet ringt på häktets samtalstelefonanläggning för att få hjälp med olika ärenden, bl.a. ville AA anmäla att han förlorat artiklar i förrådet och ha kontakt med sin advokat och med polisen för att kunna göra en polisanmälan. Personalen på häktet ringde till AA:s advokat och två gånger till polisen. Kl. 17.05 uppgav AA på nytt att han ville ringa till polisen. Personalen svarade då AA att de inte hann ringa men att de skulle ringa under morgondagen.

All personal på häktet bär namnbricka.

Författningsbestämmelser

Av 1 kap. 4 § häkteslagen (2010:611), HäL, framgår att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

I 1 kap. 5 § HäL anges bl.a. att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas.

I 2 kap. 5 § samma lag står att en intagen ska ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet), om inte

1. den intagne är placerad i en annan förvaringslokal än i ett häkte och lokalförhållandena inte tillåter gemensamhet,
2. det av säkerhetsskäl är nödvändigt att hålla den intagne avskild från andra intagna, eller
3. det är nödvändigt för att genomföra en kroppsbesiktning.

En intagen ska ges möjlighet att vistas utomhus minst en timme varje dag, om det inte finns synnerliga skäl mot det (2 kap. 7 § HäL).

I 4 § häktesförordningen (2010:2011), HäF, står att för att ordningen eller säkerheten i en förvaringslokal ska kunna upprätthållas ska de intagna följa

1. de villkor som gäller för verkställigheten,
2. de rutiner som gäller i förvaringslokalen,
3. de anvisningar som personalen ger, och
4. de begränsningar som gäller om var rökning får ske.

En intagen ska också visa hänsyn mot personal och medintagna samt bidra till att hålla god ordning.

Av 1 kap. 13 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:2) om häkte (FARK Häkte) framgår att en intagen ska förses med sängkläder, handdukar och basartiklar för personlig hygien samt, om den intagne vill det, kläder och skor. Utrustningen får dock begränsas om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne allvarligt skadar sig själv.

I 17 § första stycket samma kapitel i FARK Häkte står att en intagens bostadsrum ska vara utrustat med stol, bord, skåp eller hylla, säng, bäddutrustning, spegel, anslagstavla, mugg, väckarklocka, radio, TV samt anordning som gör att den intagne själv kan reglera inflödet av dagsljus, om inte annat följer av ett beslut om restriktioner.

Av 1 kap. 25 § FARK Häkte framgår att för en intagen som är häktad på grund av misstanke om brott ska en plan för häktesvistelsen upprättas inom två veckor från häktningen. Planen ska vara individuellt utformad efter omständigheterna i det enskilda fallet. Den intagne ska få en kopia av planen.

I 2 kap. 12 § HäL anges följande. Tillhörigheter som en intagen inte får ta emot och inneha enligt 11 § får omhändertas och förvaras för den intagnes räkning. Tillhörigheter som omhändertagits ska lämnas ut till den intagne senast i samband med att han eller hon inte längre ska vara berövad friheten.

I 7 § HäF anges att när tillhörigheter som den intagne inte får ta emot och inneha omhändertas enligt 2 kap. 12 § häkteslagen (2010:611) ska den intagne underrättas.

Omhändertagna tillhörigheter ska dokumenteras.

Av 2 kap. 17 § FARK Häkte framgår att när personliga tillhörigheter som en intagen inte får inneha omhändertas ska, om möjligt, två tjänstemän medverka.

Europarådets Ministerkommitté antog i januari 2006 en rekommendation om europeiska fängelseregler (de europeiska fängelsereglerna). Denna ersatte den rekommendation som antogs 1987 i avsikt att åstadkomma en europeisk minimistandard för behandlingen av intagna i fängelser och häkten.

De europeiska fängelsereglerna omfattar såväl den som är häktad som den som avtjänar ett fängelsestraff. När det gäller placering, inkvartering och hygien framgår av artiklarna 18.1 samt 19.5 och 6 såvitt nu är av intresse följande. Den inkvartering som de intagna erbjuds intagna, i synnerhet inkvarteringen för dygnsvila, ska vara människovärdig och i möjligaste mån respektera behovet av avskildhet och uppfylla kraven på sundhet och hygien. De intagna ska hålla sig själva och sina kläder rena och välvårdade och sitt rum rent och välstädat (19.5). Fängelsemyndigheterna ska tillhandahålla hjälpmedel för detta, inklusive toalettartiklar, städutrustning och städmaterial (19.6).

Kriminalvårdens bedömning

Möjligheten att vistas utomhus minst en timme om dagen och personalens bemötande

Utgångspunkten är att de intagnas rätt till vistelse utomhus får inskränkas endast i undantagsfall. AA har i sin anmälan till JO sagt att han endast fick 15 minuters promenad den 16 mars i år. Frågan är om det i detta fall förelegat synnerliga skäl mot att låta AA vistas utomhus minst en timme varje dag.

Av utredningen framgår att häktet har goda rutiner för att tillgodose kravet på att en intagen ska ges möjlighet att vistas utomhus minst en timme varje dag. I detta fall synes AA ha kommit tillbaka till häktet när de ordinarie promenaderna redan pågick. Häktet erbjöd honom då promenad senare på dagen. Denna promenad kom att understiga en timme. Det har inte förelegat sådana synnerliga skäl som avses i 2 kap. 7 § HäL och Kriminalvården beklagar det inträffade.

Den personal som AA samtalade med om promenad har sagt att han inte minns den specifika händelsen.

Bostadsrummets hygien och utrustning

Utredningen ger inte stöd för AA:s påstående om att bostadsrummet inte var städat när han skulle flytta in. Däremot visar utredningen att bostadsrummet inte var komplett utrustat när AA skulle flytta in. En möjlig anledning som framförts är att det pågick flera andra aktiviteter på häktet och att det därför dröjde något innan bostadsrummet var komplett utrustat.

Hantering av personliga tillhörigheter

AA har ifrågasatt hur häktet hanterar hans personliga tillhörigheter. Det finns inget krav på att klienten ska vara med när tillhörigheter som en intagen inte får inneha omhändertas. Utredningen visar inget annat än att häktet Göteborg i detta avseende har en rutin som lever upp till de formella kraven i häkteslagen och häktesförordningen samt i FARK Häkte.

Placering inom häktet, gemensamhet m.m.

I häkteslagen finns vissa bestämmelser rörande förhållandena för dem som är intagna i häkte. Dessa bestämmelser får ses som en minimireglering av de rättigheter som envar som är häktad har. Av lagen följer bl.a. att häktade skall behandlas så att skadliga effekter av frihetsberövandet motverkas (1 kap. 5 § HäL). Häktade som vill vistas tillsammans med andra häktade skall ges tillfälle till det (2 kap. 5 § HäL). Häktet Göteborg har i detta fall tagit hänsyn till de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet och har arbetat aktivt för att minska de negativa följderna som vistelsen i häkte kan medföra. Dock kan i detta fall inte bortses från att AA i vissa fall uppträtt på ett sådant sätt att han placerats på särskilda avdelningar inom häktet där möjligheterna till gemensamhet med andra häktade varit begränsad på grund av olämplig klientkonstellation. I de fall AA placerats i avskildhet har separata beslut upprättats.

Önskemål om kontakt med polisen, personalens bemötande m.m.

Av utredningen framgår att häktet i mars i år efter önskemål av AA kontaktat polisen.

AA har uppgett att en viss vårdare undviker att svara på enkla frågor som rör häktet. Denne vårdare vägra att uppge sin identitet. Eftersom det inte gått att utreda identiteten på den vårdare som AA går anmälan i denna del inte att utreda vidare.

AA kommenterade remissvaret.

Bedömning

Utredningen visar att AA dagen för sin ankomst till häktet inte fick möjlighet till en timmes utevistelse. Av 2 kap. 7 § häkteslagen följer att utevistelsen får understiga en timme enbart om det finns *synnerliga* skäl. I motiven till motsvarande bestämmelse i fängelselagen (2010:610) anges att synnerliga skäl kan föreligga om det uppstår en oförutsedd situation där det är nödvändigt att hålla de intagna avskilda från varandra med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen och det till följd därav saknas praktiska förutsättningar att låta de intagna vistas utomhus (se prop. 2009/10:135 s. 131).

Det sagda innebär att en intagen bara kan nekas en timmes utevistelse om det föreligger en extraordinär situation. Således är det inte, enligt min uppfattning, möjligt att – såsom i det aktuella fallet – neka en intagen en utevistelse med hänvisning till att han eller hon ankommit häktet efter det att den ordinarie utevistelsen påbörjats eller genomförts. Jag är kritisk till det sätt på vilket häktet har hanterat frågan.

I fråga om AA:s påstående om att personal, i samband med diskussionen om utevistelsen, behandlat honom nedsättande står ord mot ord. Ytterligare utredning kan inte förväntas ändra på detta förhållande. Med hänsyn tagen härtill samt vad som i övrigt framkommit i Kriminalvårdens yttrande, konstaterar jag att det saknas skäl för mig att göra några ytterligare uttalanden eller vidta några andra åtgärder med anledning av AA:s anmälan.

Ärendet avslutas.

Elisabet Fura

Karl Lorentzon